

Александар М. ПАВИЋ*

Хатиджа А. БЕРИША**

Дејан Д. МИХАЈЛОВИЋ***

Универзитет одбране у Београду, Школа националне одбране „Војвода Радомир Путник“

ПРИМЕНА ИНСТРУМЕНТА „МЕКЕ МОЋИ“ УЈЕДИЊЕНОГ КРАЉЕВСТВА ВЕЛИКЕ БРИТАНИЈЕ И СЕВЕРНЕ ИРСКЕ НА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ****

Апстракт: Проблематика рада је анализа примене дела инструмената „меке моћи“ Уједињеног Краљевства Велике Британије и Северне Ирске на територији Републике Србије. Меку моћ је посебно важно изучавати са становишта утицаја на остварење виталних интереса и одбрану државности, кроз заштиту територијалног суверенитета и интегритета Републике Србије. Иако геополитички утицај Велике Британије примарно није усмерен ка Србији и није у фокусу Српске савремене дипломатије, анализом различитих историјско-политичких односа, посредног утицаја применом инструмената „меке моћи“, односно деловања прикривених инструмената моћи, социјално-образовних установа, невладиних организација, обавештајне компоненте, пласирање интереса кроз мисију КФОР на територији АП Косово и Метохија и других фактора.

Овај рад указују да је Република Србија иако мала, стратешки готово занемарива земља, има значајну улогу у реализацији интереса Велике Британије у овом делу Европе. Политички шум који обликује свакодневницу, дневно политичке теме које нас удаљавају са стварног фокуса не могу да негирају константу постојања интереса Велике Британије на територији Републике Србије. Интереси де факто постоје, али начин њиховог остварења се реализује употребом инструмената моћи који нису директно и потпуно транспарентни.

Кључне речи: Србија, Велика Британија, Русија, мека моћ, инструменти моћи.

РАЗВОЈ ДИПЛОМАТСКИХ ОДНОСА

Разумевање контекста односа Републике Србије и Уједињеног Краљевства Велике Британије и Северне Ирске (у даљем тексту: Велика Британија) као модерних држава не можемо разматрати, а да не разумемо бар делове заједничке историје

* Мастер, ORCID 0009-0005-6737-0094, aleksandar.pavic@mod.gov.rs

** Ванредни професор, ORCID 0000-0002-9432-5273, hatidza.berisa@mod.gov.rs

*** Доктор политичких наука, ORCID 0009-0008-4132-8682, dejan_miha@yahoo.com

**** Рад је резултат истраживања у научноистраживачком пројекту који је финансирао Министарство одбране Републике Србије, под бројем: ВА-ДХ/1/22-24 „Модел управљања развојем способности система одбране“.

два стара европска народа - Срба¹ и Енглеза (Англосаксонаца или Британаца)². Историјски подаци и чињенице говоре да се ради о два веома стара народа која су своју државност и идентитет формирали под утицајем околности и односа који су владали на територијама где су били настањени. Средњовековна државничка творевина обликована је кроз односе владара и циљеве на геостратешком нивоу који су доминанти и данас. Па тако можемо да историјски гледано први закључак о дијаметралним интересима две државе донесемо кроз први сусрет једног Српског и Британског владара. Наиме тај сусрет се десио између великог жупана Стефана Немање и краља Ричарда Лавље Срце (*Richard „Lionheart“*) током крсташког похода ка Светој земљи, односно Јерусалиму. Поред Ричарда Лавље Срце на истом походу су били и немачки краљ Фридрих I Барбароса (*Frederick I „Barbarossa“*) и француски краљ Филип II Август (*Philippe II Auguste*). Стефан Немања им је омогућио сигуран пролаз кроз Српске земље и пружио логистичку подршку (Јовић, Радић 1990). Размишљање Српског владара у овом конкретном историјском тренутку можемо да тумачимо на два начина. Први је овај у којем је тадашња Рашка била неми посматрач околности у којима се нашла, наиме разумевајући свој тренутни положај и релативно стабилно стање остала је у пасивној позицији, да не кажемо у зони комфора. Друго тумачење се односи на потенцијал прикључења крсташком походу и заједно са владарском елитом западне и централне Европе размотри одлазак у Свету земљу. Наравно друга околност се није десила, али свакако можемо да разматрамо колико би то утицало на развој будућих догађаја, а можда и геостратешки значај једне Балканске земље каква је тада била Рашка, а сада Србија и можда утицало на будуће околности расподеле снага услед нарастајуће снаге Отоманског царства. Можда је то било решење проблема који се касније огледао у вишевековном ропству које је евидентно деградирало тада развијено друштво у сваком аспекту. Из ове позиције више не може да се утиче на историјске догађаје али можемо свакако да их поручимо и анализирамо. А зашто? Па баш зато што је Британска империја током векова учила од других и њихова добра решења уводила у свој методолошки опус наступа, на крају и на стратешком нивоу. Све добро што су научили су уврстили у своје методе деловања и успешно користе до данас.

Из наведених исказа можемо да уочимо прву одлику Велике Британије као велике глобалне силе средњег века, која је јасно себе перципирала кроз своје глобалне интересе и видела себе као великог светског лидера. Свој утицај Велика Британија је затим ширила на глобалном нивоу као велика колонијална сила која је у једном тренутку под својом контролом држала готово четвртину светске

1 За порекло Срба постоји више различитих историјских извора. Први пут су поменути у Тацитовим делима из 1. века. Касније је Плиније Старији лоцирао Српска племена на простор Сарматije изнад Крима и иза Кавказа. Међутим година 550. може се узети као почетак бивствовања на територијама испод слива река Саве и Дунава, за време владавине Византијског цара Маврикија.

2 Британија је појам који је добио име по народу Броти (индоевропско Келтско племе) које се доселило на острво у 5. веку пре нове ере. Пошто су Англи, Саси, Нормани населили простор Велике Британије у 5. веку нове ере, а потом потиснути од стране Римског царства, који су затим формирали Енглезе као мултиетнички народ.

територије и још већи део акваторија. Са друге стране Србија је као мала земља успешно бранила своје интересе на Балкану до доласка Османлијског царства и коначног губитка самосталности и средњовековне државности 1459. године.

У контексту односа Србије и Велике Британије у средњем веку треба да се разуме и констатује да је током тог периода било више сусрета владара, као и да су том приликом увидели да је стабилна Српска држава на неки начин била себи довољна и није имала глобалне претензије. Посебно што је располагала са респектабилним природним ресурсима, као и географском позицијом која јој је омогућавала развој трговине и укупне економије. Иако Британци нису у том периоду исказали свој интерес за овај простор могли су да препознају његов стратешки значај и касније га разматрају у другим историјским околностима. Претпоставка је да су Енглези пратили активности на експлоатацији рудних богатстава средњовековне Србије од стране Саса који су били врсни рудари и негде то евидентирали као потенцијал овог простора за нека будућа времена. Исто је на пример констатовао и Француски путописац Бертрандон де ла Брокијер (*Bertrandon de la Broquière*) који је забележио да Ђураћ Бранковић има прихода од рудника Новог Брда у износу већем од 200.000 дуката годишње, а то је био само један од рудника (Брокијер 2023).

Званично, Краљевина Србија и Краљевина Велика Британија су успоставиле дипломатске односе 3. јуна 1837. године у Крагујевцу, предајом акредитивног писма конзула Џорџ Лојд Хоџиса (*Sir George Lloyd Hodges*) кнезу Милошу (Јовановић 2017). Не треба занемарити и чињеницу да је Велика Британија била међу првим земљама са којом смо успоставили билатералне односе у модерној ери дипломатије, поред Османлијског царства, Русије и Хабзбуршке монархије. Приближавање кнеза Милоша и Хоџиса пресликало се на слабљење односа са Русијом у том периоду. Наиме њих двојица су током двогодишњег боравака Хоџиса у Србији постали веома блиски пријатељи. Велика Британија је потом на Берлинском конгресу 1878. године подржала Србију у територијалном проширењу, али пре свега како би на тај начин умањила територије Бугарске којој је Русија Санстефанским миром омогућила настанак државности. Може да се закључи да је Србија добила подршку из разлога да се смањи утицај Русије на Балкану.

Дугу традицију спољнополитичких односа са Британијом која траје више од 180 година накратко је прекинуо агентат на краља Александра Обреновића 1903. године. После три године непостојања дипломатских односа, Британија поновно делује као савезник Србије у Балканским ратовима, I и II Светском рату. Теорија око ангажовања Британске обавештајне службе приликом Мартовских демонстрација после приступања Краљевине Југославије тројном пакту и промене власти и даље је енигма која није потврђена историјским чињеницама. Али свакако живи као мит у Српском историјском наслеђу.

Деведесетих година прошлог века и распадом СФР Југославије уследио је период који траје до данас када су вредности и интереси оба народа наишли на дијаметрална схватања, тако да смо потом имали потпун заокрет, па је Велика Британија од савезника постала апсолутни непријатељ што је кулминирало 1999. године током НАТО агресије на СР Југославију. Дипломатски односи данас постоје али су свакако веома интригантни и нетранспарентни, али свакако питања блиске

прошлости и различити ставови о питањима статуса АП Косова и Метохија, па и нашег односа према Руској федерацији су велика препрека флуентним билатералним односима.

НАСТУП ПРЕМА СРБИЈИ И СРПСКОМ ПИТАЊУ

Велика Британија као историјски савременик Србије и светска сила која је због баш тог статуса морала, како на глобалном нивоу, тако и на територији Балкана да води рачуна о својим интересима и да буде свеprisутна на различите начине. Основни аспект деловања је усмерен ка смањењу утицаја Русије на Балкану, а тако и у Србији. Анализа политичког статуса модерне Србије од 19. века, посебно у времену од њеног осамостаљења до данас, указује да су више империја и држава имале пресудан значај на развој Србије и судбину српског народа, а то су Руска Федерација (претходно Руско царство, СССР), Аустроугарска монархија, Република Француска, Отоманско царство, САД, СР Немачка, НР Кина (у новијој историји) и Велика Британија. Наравно утицаји су се мењали у зависности од контекста и епохе, али је једна држава имала своју константу, а то је Велика Британија која је увек помно пратила дешавања на Балкану и интервенисала у складу са својим интересима. Ако видимо да су готово све највеће светске и регионалне силе имале свој интерес на Балкану те је јасно колика је комплексност на геополитичком нивоу што и на неки начин објашњава зашто се Српски народ заред одбране својих виталних интереса, тј. опстанка налази константно у различитим историјским контекстима који су углавном били неповољни по њега.

Да би добили адекватне одговоре на питање примене инструмената моћи Британије у Србији полазимо од историјских, геополитичких и социјално-економских аспеката. Први инструмент Велике Британије који је остао до данас непромењив је политичка моћ. Анализа може да се спроведе и кроз испољавања „тврде“ и „меке“ моћи. Дуга историја савезништва током глобалних и регионалних ратова не даје нам много простора за анализу непријатељства. Међутим Велика Британија је увек своје одређење према Србији и Српском народу сагледавала кроз однос са Русијом. Русија је де факто главни геополитички опонент Велике Британије и претња на глобалном нивоу, што је евидентно и данас. У моментима када смо се усмеравали ка Русији, Велика Британија нас је гледала као „мањег савезника“, док моменти отклона од Русије су благонаклоно прихваћени и гледани са позитивне стране. Однос Велика Британија - Србија и са друге стране Русија - Србија увек су били обрнуто пропорционални. Куминацију нарушених односа између пре свега два народа можемо сагледати кроз примену „тврде“ силе у акцијама НАТО у Републици Српској 1995. године и наравно 1999. године, када је Велика Британија била део такозваних коалиционих снага које су директно војним средствима на један агресорски начин деловале против Српског народа и Српске државности.

У сагледавању „меке моћи“ полазимо од анализе различитих аспеката. Иако је појам „меке моћи“ историјски млађи од геополитичког концепта у међународним односима, слободно се може рећи да су Британци мајстори примене „меке моћи“. О томе можемо наћи различита сведочанства, међутим пример који то најбоље

описује је Индија, коју је око 100.000 Британаца контролисало дуго низ година, а познато је да је тада Индија имала више од 300 милиона становника (Тирић 2014).

ИНСТРУМЕНТИ МЕКЕ МОЋИ НА ТЕРИТОРИЈИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Појам „меке моћи“ лансирао је харвардски професор Џозеф Неј почетком деведесетих година 20. века. Ту моћ он је дефинисао као способност утицаја у међународним односима кроз културу или идеологију. „У ширем смислу „мека моћ“ је моћ привлачења. За разлику од „тврде“, војне и економске, то јест „штапа и шаргарепе“, чија је сврха да се неко заплаши или учини зависним, култура и вредности производе много пожељнији ефекат - да вас следе“ (Мишић 2008). У новијој историји британско-српских односа постојали су различити примери „меке моћи“ који се традиционално примењивани на територији Републике Србије од стране Британских организација, наравно координисано и вођено легалним институцијама дипломатске и обавештајне агенде.

Рад у области уметности, образовања и друштва

Област уметности, образовања и друштва је најшира област где могу да се пласирају интереси путем „меке моћи“ на дугорочном плану. Културна делатност, сарадња у областима друштвено-хуманистичког сектора углавном је у корист иницијатора и онога ко испољава наметање својих вредности и интереса. Утицај на културу једног друштва и њену промену је спор процес. На исти начин и став јавног мњења о неком питању или народу је тешко промењив, посебно ако је формиран под утицајем релевантних међународних чинилаца. Историчар Драгољуб Живојиновић је један од значајнијих аутора који је у свом делу *Невољни райници - велике силе и Солунски фронт, 1914-1918*. изнео чињенице којима је доказао да је Велика Британија била непријатељ Србије (Живојиновић 2008: 349). Са ставом Живојиновића сагласан је и велики број других аутора, као и шире јавности, који као једног од највећих непријатеља Срба види баш Велику Британију. Разлога за то је више, али свакако је тешко то мишљење променити без дугог и систематског приступа на јавном и институционалном нивоу, што је један од разлога зашто Велика Британија инструмент „меке моћи“ најчешће примењује кроз овај аспект.

Успостављање и прихватање система вредности који је прилагођен интересима онога ко их пласира је један од најваљанијих чинилаца меке моћи. То је дуготрајан процес који не даје брзе резултате. Нема сумње да је енглески језик основни страни језик који је присутан у Србији и учи се на свим нивоима школовања, а у савременом корпоративном свету је постао незамислив део процеса рада. Вишока технологија, размена знања и пословање са иностранством су у директној корелацији са знањем енглеског језика. У Србији постоји велики број образовних институција, невладиних организација, заједничких пројеката сарадње званичних институција, промоција националне културе кроз различите активности,

спонзорисања активности, студијска путовања, јавна саопштења, обележавања заједничких важних датума, сертификација у области познавања енглеског језика и многе друге активности.

Сигурно да је главни координатор свих активности Амбасада Велике Британије у Србији, која одржава и развија односе између две земље, као легални представник дипломатске агенде. Истраживања и анализе нас упућују да највећи део активности на интересној територији се координира кроз дипломатско представништво које поседује све ресурсе и могућности за њихову реализацију. Даље, дипломатско особље координира са свим осталим активностима, како званичним тако и незваничним, а све у циљу пласирања својих интереса. Поред амбасаде сигурно најважнију улогу у овом сегменту има глобална организација „*British council*”³, која веома дуго и успешно делује и у нашој земљи. Па тако на њиховој интернет презентацији можемо да видимо да се они управо баве сарадњом из области уметности, образовања и друштва. Као и већина сличних институција других држава, ове институције су стационарне у центру престонице и поред званичне сертификације нуде могућност стипендирања и школовања у њиховим образовним установама у иностранству.

Други сегмент овог домена који је важно напоменути су заједнички пројекти из домена образовања који се изводе у сарадњи са Министарством просвете РС. Па тако видимо кроз пример пројекта „Школе за 21. век”, у којем су 480 школа широм Србије добиле око 18 хиљада цених компјутера који се користе у настави информатике, на тај начин се Британија приказује као модерна држава са савременим образовањем и принципима који би били пожељни и у нашем школству, такође је важно додати да је ова донација обухватила велики број ученика који ће своје импресије даље ширити (Сирс 2020).

Поред наведеног важно је поменути и школе као што је „*British International School*”⁴ у којој се, поред деце дипломата и иностраних држављана на привременом боравку у Србији, школују и деца дела наше културне, економске и политичке елите. У тим школама привилегована деца се образују по принципу и стандардима који владају у Великој Британији. Иста та деца ће на неки начин доживотно бити индоктринирана њиховим вредностима и стилем живота који се у многоме разликује од нашег. Такође ће бити елементи пласирања њихових вредности у нашем друштву. Наведени примери су само део елемената „меке моћи” из домена културе, образовања и друштва који се свакодневно генерацијама пласирају у нашем друштву.

Део друштвених активности се спроводи и кроз јавни наступ, пласирање информација и ставова кроз различите трибине, друштвене мреже, предавања у образовним институцијама, невладине организације. Примера ради невладине организације своје публикације и наступе прилагођавају агенди својих спонзора и татора. Увек по обавезном критеријуму морају да садрже прикривено пласирање интереса налогодавца. Јавно политички наступи преко дигиталних медија, тренутно можемо да видимо на насловној страници „*Facebook*” налога Амбасаде Велике Британије,

3 <https://www.britishcouncil.rs/programmes>, приступљено 21.12.2023. године.

4 <https://www.british-int-school.org.uk/sr/>, приступљено 23.12.2023. године.

на којој се налази приказана велика застава Украјине заједно са њиховом заставом, где јасно промовишу став по питању Украјинске кризе⁵.

Суштина овог параметра „меке моћи“ видљива је на проналаску заједничких додирних тачака које могу да се искористе за пласирање позитивних ставова о интересима велике силе као што је на пример Британија. Вешто у ову сврху се користе активности, као што су: обележавање операције „Халијард“, везе монархија из прошлости Карађорђевићи - Винзор, повезаност Ниша са енглеским градом Јорком. Наиме, Константин Велики је рођен у Нишу 272. године нове ере, а за цара је проглашен у Јорку 306. године“.

Економски неоколонијализам и привредни утицаји

Привредна сарадња и утицај је свакако један од чинилаца који највише утиче на друштвене околности и однос друштва према свим осталим чиниоцима. На крају сваки човек је мали економиста који разматра како да му буде сутра боље. Инвестиције Велике Британије на простор Србије у претходних 20 година нису биле толико видљиве, ако то поредимо са СР Немачком која је највећи инвеститор, али свакако су веће од на пример Руске Федерације, коју многи виде као главног савезника и пријатеља Србије. Па тако можемо да видимо да су директне инвестиције Велике Британије 2022. године у Србији износиле око 260 милиона евра, по подацима Народне Банке Србије и била је трећи партнер Србије по величини привредног раста⁶. Таква кретања нису константна али свакако нису занемарива и доста су већа од великог броја земаља. Такође, Велика Британија је узела учешће у изградњи „Моравског коридора“ кроз кредитирање радова.

Међутим овај фактор се разматра и на други начин, кроз сферу утицаја, усмеравање капитала и одобравање инвестиција страних компанија у Србији, са становиштем пласирања својих интереса. Ако се вратимо у прошлост политичка помоћ Британије није била без економских интереса. Завршетком Првог светског рата тадашња Краљевина СХС/Југославија је била велики дужник, пре свега САД и Британији. Ратни дуг према Великој Британији регулисан је уговором од 9. августа 1927. године, тако што је Краљевина Југославија прихватила да отплати суму од 25.591.428 фунти стерлинга у року од 62 године, као и суму од 3.103.848 фунти стерлинга у року од 15 година, на име помоћи у природи (Ѓњатовић 2016). У исто време се јавила заинтересованост Британске компаније „*Selection Trust LTD*“ за експлоатацију рудних богатстава рудника „Стари трг“ на данашњем Косову и Метохији. Уговор о концесији је потписан 1927. године на 50 година и основана је заједничка компанија „*Trepca Mines Limites*“ (Kosich 1999). На тај начин су је Велика Британија осигурала да ратни дуг буде сигурно враћен са веома великом „каматом“, односно то је било јасно осигурање које је пласирано директно преко Николе Пашића тада најутуцајнијег политичара у Србији. Каснија појава Париског и Лондонског клуба је наставила да се бави проблемима финансирања малих земаља каква је

5 <https://www.facebook.com/UKinSerbia/>, приступљено 23.12.2023. године.

6 <https://www.nbs.rs/sr/scripts/showcontent/index.html?id=18829&konverzija=no>, приступљено 23.12.2023. године.

била Србија или претходне државе. Тако је Србија своје дугове према Лондонском клубу поверилаца вратила закључно са 30. априлом 2018. године⁷.

Како то изгледа данас? У принципу кроз перцепцију решавања питања статуса Косова и Метохије неминовно се провлаче и теме економске сарадње. Углавном су различити уговори, билатерални споразуми у којима су актери наши политичари и различити амбасадори Велике Британије. Па тако имамо најаве и предикције развоја сарадње као на примеру где премијерка Ана Брнабић износи динамичан развој економске сарадње Србије и Велике Британије приликом пријема у опроштајну посету бивше амбасадорске Велике Британије у Србији Шан Маклауд (*Sian MacLeod*), истакавши том приликом да су области науке, дигитализације, вештачке интелигенције, иновација и биотехнологија у фокусу Владе Србије и да се интензивно ради и на изградњи научних паркова широм земље (Политика 2023). Можда и најбољи пример примене „меке моћи“ на територији Србије је компанија „*Rio Tinto*“. Они су добили дозволу за истраживање потенцијала експлоатације руде литијума. Том приликом су откупили велики део земљишта који је богат рудом литијума од становника. Иако није издата дозвола за експлоатацију, поред процена да би то донело значајан економски раст они су наставили да врше припреме и реализацију пројекта конспиративно чекајући повољан тренутак за добијање дозволе за рад.

Може се закључити да Велика Британија пажљиво одабира области привреде у које инвестира и своје инвестиције усклађује са економским потенцијалима Републике Србије. Њихове инвестиције обезбеђују дугорочно присуство и значајан елемент економског неоколонијализма. На тај начин у сваком тренутку могу да утичу на изазивање потенцијалних политичких и економских криза пре свега како би утицали на стабилност у држави. Политичка моћ Велике Британије преко својих партнера и компанија увек може да усмерава инвестиционе циклусе, који су преко потребни једној земљи у развоју каква је Србија. С друге стране морају да одржавају и баланс инвестиција у односу на НР Кину како би могли да буду релевантан економски чинилац.

Експлоатација капацитета мисије КФОР на АП Косово и Метохија

Уједињене нације по усвајању Резолуције 1244 Савета Безбедности Уједињених Нација, и по потписивању Кумановског споразума послале су мисију под називом Косовске снаге (*Kosovo Force-KFOR*), са циљем одржавања мира, односно стварања и одржавања сигурности на територији АП Косово и Метохија (у даљем тексту: КиМ). Снаге КФОР-а су на територију стигле 12. јуна 1999. године и први командант је био генерал-потпуковник сер Мајкл Џексон (*Lieutenant General Sir Michael Jackson*) из Велике Британије, у периоду од 10. јуна 1999. до 8. октобра 1999. године (НАТО 2023). Паралелно са земљама западног блока, Руски контингент је стигао на територију КиМ у оквиру такозване операције „Усиљени марш на Приштину“. Из историјских чињеница видљиво је да је Британија одмах преузела

7 <https://nbs.rs/sr/ciljevi-i-funkcije/medjunarodna-saradnja/londonski-pariski-klub/>, приступљено 23.12.2023. године.

контролу над мисијом и стационарала се на истој територији као и Руске снаге. Та чињеница указује да је основни циљ умањење и спречавање Руских интереса на терену. Зашто и због чека је повучен Руски контингент 2003. године и до данас није разјашњено у потпуности. После поделе територије КиМ на 5 зона Приштина и источни део је био под управом Британског контингента. Иако тренутно Британије има званично мали број припадника војних снага, приликом сваке кризе они своје снаге значајно појачавају јединицама из састава „Краљевски пук принцезе од Велса“, са којима значајно појачавају своје оперативне способности (MOD Crown 2023). Ово можемо схватити као елемент одвраћања, али и елемент „меке моћи“ који нам сигнализира да веома брзо могу да одговоре на појаве евентуалне могуће кризе.

Јасно опредељење по питању државности КиМ је главно питање на којем се разилазе интереси две земље. Своје инструменте „меке моћи“ на КиМ пласирају слично као у осталим деловима Србије, али не тако гласно и медијски пропраћено као што је долазак Турских трупа на КиМ. Конспиративност, константна пропаганда делатност кроз специјализоване медије, финансијска помоћ припадницима Албанске популације, инсталација и изградња институција привремених Приштинских власти, обука безбедносних снага, помоћ у наоружању и војној опреми и различити други начину утемељују Британску моћ и говоре нам да су дошли да тамо остану и да направе систем по њиховој мери.

Обавештајна делатност у служби „меке моћи“ у Републици Србији

Ако дипломатска делатност осликава оно што се пласира кроз јавне институције и законске премисе, обавештајна активност се бави свим осталим чиниоцима и свакако значајно потпомаже инструмент „меке моћи“. Занимање за мање земље, попут Србије, у принципу никада није почивало на интересовању за њих саме, већ је посматрано кроз призму колико на њих могу да утичу или да их користе друге велике силе, у нашем случају Руска Федерација. Директор директор Спољне обавештајне службе Велике Британије (*Secret Intelligence Service - SIS, односно Military Intelligence, Section 6 - MI6*) Ричард Мур (*Sir Richard Peter Moore*) је једном приликом рекао да је британска тајна обавештајна служба „увек отворена“ за регрутовање Руса незадовољних влашћу Владимира Путина (Танјуг 2023). Свакако отпочињањем Руске специјалне војне операције велики број њихових суграђана је привремено дошао у Србију.

Пракса је показала да се „мека моћ“ кроз обавештајне активности најлакше реализује регрутовањем оперативно интересантних лица која су друштвено утицајна и могу да реализују део интереса Велике Британије. Деловање агентуре је различито преко контаката са појединцима, утицајем на групе и усмеравањем догађаја. Деловање у Србији није агресивно и крајње је конспиративно. Контра-обавештајна агенда говори да Велика Британија има највећи број особља које је активно на разне начине у односу на друге комплементарне светске и регионалне силе. Познато је да је Балкан, па и Србија, обавештајно интересантна свим великим силама. Оно што не могу директно да решавају, они то реализују преко посредника или код посредника. Додатни мотив Велике Британије да утврди

обавештајне позиције у Србији јесте и то што би политички утицај могао да им се смањи због изласка из ЕУ. Уградња прикривених оперативаца у различите компаније, невладине организације, као и стварање резидентуре на територији говори о интересима и активностима Велике Британије у Србији.

Приликом посете Министра одбране Велике Британије Бена Воласа (*Ben Wallace*) Републици Србији 16. јуна 2021. године, било је доста писања разних медија да су Србија и Велика Британија потписале документ против такозваног „Руског мешања“. Истина је да је званично потписан „Аранжман о унапређењу сарадње у области одбране између Републике Србије и Уједињеног Краљевства“, без навођења даљих детаља о садржају тог документа (Новости 2021). Незнатно потом министар одбране Републике Србије је посетио Руску Федерацију. Припрема састанка овако два вископозиционирана државника из области одбране нам само говори да је одбрана сектор који нема алтернативе и да војне снаге потпомогнуте обавештајним сектором морају да се разматрају као однос једне веома моћне државе и са друге стране једне мале Србије.

ЗАКЉУЧАК

„Мека моћ“ као један од инструмената силе Велике Британије према Србији је константа која има своје утемељење од настанка модерне Српске државе. Пласирање инструмената „меке моћи“ кроз друштвено-социјалне аспекте, економске полуге моћи преко усмеравања инвестиција, пласирање војно-обавештајних чинилаца кроз званичне и незваничне токове посебно кроз однос према питању сарадње са Руском Федерацијом и решавање статуса Косова и Метохије. Свакој активности Британије у Србији претходи процена и припрема, која обухвата одабир одговарајућих људи, организација и ставова који ће бити прихватљиви делу естаблишмента који је прошао процес индоктринације кроз неке од метода раније поменутих. Рекламирање културе, начина живота, школског система и вредности Британског народа у Србији и прихватање тих вредности од дела становништва је основа „меке моћи“. Треба да знамо да ни једна статусно важна одлука међународне заједнице везана за Србију не може и неће бити донесена без потписа и верификације Уједињеног Краљевства Велике Британије и Северне Ирске.

ЛИТЕРАТУРА

- Kosich 1999: George Kosich. *A Look Back at Kosovo's Trepca Mines*. <<http://www.serbworldusa.com/TREPCA.html>>. [23.12.2023].
- MoD Crown 2023: „Tigers' pounce as Strategic Reserve Force activated for Kosovo“. *MoD Crown*, 16. октобар, 23.
- NATO 2023: *NATO's role in Kosovo*. <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm>. [20.11.2023].
- Брокијер 2023: Бертрандон де ла Брокијер. *Путовање преко мора кроз Палесћину, Малу Азију, Србију и Француску 1432. године*. Београд: Галија.
- Гњатовић 2016: Драгана Гњатовић. „Дужнички терет Краљевине Југославије у време велике економске кризе“. *Мејнстрем ревија*, vol. 13, no. 3, 2016, pp. 21-44.

- Живојиновић 2008: Драгољуб Живојиновић, *Невољни райници - велике силе и Солунски фронт, 1914-1918*. Београд: Завод за уџбенике.
- Јовић, Радић 1990: Момир Јовић, Коста Радић. *Српске земље и владари*. Крушевац: Друштво за неговање историјских вредности.
- Јовановић 2017: Радомир Јовановић. *Српско-британски дипломатски односи: првих 180 година*. <<http://cmjpr.rs/srpsko-britanski-diplomatski-odnosi-prvih-180-godina/>>. [23.12.2023].
- Мишић 2008: Милан Мишић. „Мека моћ Србије“. *Политика*, 26. децембар, 08.
- Новости 2021: „ВАЖАН САСТАНАК: Небојша Стефановић са министром одбране Уједињеног Краљевства Беном Воласом“. *Новосиби*, 16. јун, 21.
- Политика 2023: „Динамичан развој економске сарадње Србије и Велике Британије“. *Политика*, 5. јун, 23.
- Сирс 2020: Клер Сирс. „„Школе за 21. век“: Како ценни компјутери улазе у школске клупе у Србији“. *BBC news na srpskom*, 27. јануар, 20.
- Танјуг 2023: „Шеф МИБ: Наша врата су увек отворена за Русе незадовољне Путином“. *ТАНЈУГ*, 19. јул, 23.
- Ђирић 2014: Јован Ђирић. *„Мека моћ“ и глобално управљање светом*, Београд: Институт за уредно право.

Aleksandar M. PAVIĆ

Hatidža A. BERIŠA

Dejan D. MIHAJLOVIĆ

APPLICATION OF THE „SOFT POWER“ INSTRUMENT
OF THE UNITED KINGDOM OF GREAT BRITAIN AND NORTHERN IRELAND
TO THE REPUBLIC OF SERBIA

SUMMARY

The issue of the work is the analysis of the application of some of the „soft power“ instruments of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland on the territory of the Republic of Serbia. It is especially important to study soft power from the point of view of its impact on the realization of vital interests and the defense of statehood, through the protection of territorial sovereignty and territorial integrity of the Republic of Serbia. Although the geopolitical influence of Great Britain is not primarily directed towards Serbia and is not the focus of Serbian contemporary diplomacy, by analyzing various historical-political relations, indirect influence through the use of „soft power“ instruments, i.e. the action of covert instruments of power, social and educational institutions, non-governmental organizations, intelligence components, placement of interests through the KFOR mission on the territory of AP Kosovo and Metohija and other factors..

This paper indicates that although the Republic of Serbia is a small, strategically almost negligible country, it has a significant role in the realization of Great Britain's interests in this part of Europe. The political noise that shapes everyday life, the daily political topics that take us away from the real focus cannot deny the constant existence of Great Britain's interests on the territory of the Republic of Serbia. Interests de facto exist, but the way of their realization is realized through the use of instruments of power that are not directly and completely transparent.

Keywords: Serbia, Great Britain, Russia, soft power, instruments of power.